

МЕНЕДЖМЕНТ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Ждан В.М., Бабаніна М.Ю., Кітура Є.М., Ткаченко М.В., Волченко Г.В., Лебідь В.Г.

Українська медична стоматологічна академія

Проаналізовано різні форми і методи підготовки лікаря загальної практики в інтернатурі на кафедрі сімейної медицини і терапії. Поряд із традиційними методами оволодіння практичними навичками і методиками розглянуто різні форми інтерактивних методів, зокрема симуляційні технології.

Ключові слова: освіта, лікар-інтерн, практичні навички, симуляційні технології.

The different forms and methods of training the general practitioner in internship at the Department of Family Medicine and Therapy were analyzed. The various forms of interactive methods were considered, including simulation technologies along with traditional methods of practical skills and techniques mastering.

Keywords: education, intern, practical skills, simulation technologies.

Загальнодержавною стратегією реформування системи охорони здоров'я в Україні та у світі стало запровадження загальної практики (сімейної медицини), що визначено законодавством і регламентовано нормативними документами. Розвиток інституту сімейного лікаря (в Україні – лікар загальної практики- сімейної медицини) і відповідна модернізація медичної освіти – один із найперспективніших напрямів у сфері охорони здоров'я. Пріоритетний розвиток первинної медичної допомоги передбачає перш за все підготовку кваліфікованого лікаря первинної ланки, сімейного лікаря, кваліфікація якого відповідає б міжнародному і європейському рівням, який обізнаний у питаннях педіатрії, хірургії, загальної терапії, кардіології, травматології, боротьби з інфекційними хворобами і цілодобово несе відповідальність за своїх пацієнтів, а також надає гарантовану медичну, психологічну і соціальну допомогу [2].

Досвід розвинених країн показує, що сімейний лікар – провідна фігура системи охорони здоров'я. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 80% усіх проблем, пов'язаних зі здоров'ям, у світі розв'язуються в первинній ланці охорони здоров'я. Для досягнення відповідності рівня підготовки лікаря сучасним вимогам необхідно забезпечити широку загальноосвітню підготовку, яка має сформувати світогляд і закласти основу.

Нині система вищої медичної освіти вимагає нових підходів до підготовки висококваліфікованих спеціалістів і мусить швидко реагувати на безперервні зміни в науці, зростаючі вимоги до індивідуальних і професійних якостей фахівця, своєчасно вносити необхідні зміни в організацію навчального процесу. Велике значення мають саме комплексність і етапність навчання: використання дистанційних форм на етапі теоретичної підготовки та відпрацювання практичних навичок на клінічних базах стажування. Дистанційні форми освіти не можуть функціонувати самостійно і використовуються в поєднанні з класичними формами навчання [4].

За рекомендацією EURACT (Європейська академія викладачів загальної практики – сімейної медицини), модель змішаного (гібридного) навчання дає найкращий результат при навчанні сімейних лікарів. Змішане навчання передбачає поєднання самостійної роботи лікаря з або без використання електронних платформ, медіа-сервісів і традиційної роботи в аудиторії з використанням інтерактивних методик групової роботи.

Саме тому застосування активних методів навчання, таких як тренінги, дискусії, ігри, симуляційні технології тощо, має бути не практичним додатком до теоретичних питань, а навпаки, служити відправною точкою, від якої відштовхуються і викладач, і слухачі в процесі навчання, що є спільною діяльністю задля вирішення тих чи інших питань, у тому числі спрямованих на особистісний розвиток учасників навчального процесу [3;5;9].

На вибір використання різних навчальних технологій у медичній освіті впливають особливості самої медичної спеціальності, в якій, безумовно, яскраво виражені її теоретична, і практична складові. Серед найчастіших заперечень про доцільність використання різних навчальних технологій у медичній освіті потрібно виділити тезу про те, що ніде більше, як біля ліжка хворого, не можна визначити, чи володіє лікар необхідними знаннями, вміннями і навичками. Однак далеко не завжди і не кожен приклад можна розглянути безпосередньо «на хворому», що може бути пов'язано з відсутністю тематичних хворих. Натомість з активності тематичних хворих і методи навчання, які дозволяють досить ефективно навчати фахівців [5;6].

Відпрацювання практичних навичок лікарями-інтернами проводиться на клінічних базах кафедри і базі навчально-практичних центрів кафедри, а також на заочних базах стажування. Упродовж цього періоду лікар-інтерн має можливість зосередитися на всіх аспектах роботи первинної ланки, розвивати комунікативні здібності спілкування з пацієнтами, колегами, проводити санітарно-просвітню і дослідницьку роботу, накопичувати клінічний досвід. Така підготовка сприяє формуванню в лікарів-інтернів основних професійних компетенцій сімейного лікаря, зокрема реалізації етичних і деонтологічних аспектів діяльності сімейного лікаря; опитування і фізикального обстеження хворих, інтерпретації результатів лабораторно-інструментальних досліджень, трактування загальних принципів лікування, реабілітації й профілактики найбільш поширених терапевтичних, хірургічних, педіатричних і гінекологічних хвороб та засвоєння вмінь надання невідкладної допомоги на догоспітальному етапі, заповнення первинної медичної документації [1].

Особливістю практичних занять із внутрішньої патології на кафедрі є класичний підхід: структура заняття побудована навколо реального пацієнта, що навчає майбутнього сімейного лікаря клінічного мислення, оцінювати результати отриманих даних та індивідуально призначати лікування. Обов'язковий елемент практичного заняття – це структурований клінічний розбір пацієнтів, а також розгляд клінічних випадків із повсякденної практики; висвітлення теоретичних основ клінічної проблеми проводиться тільки в аспекті її практичного розв'язання. Клінічна конференція і клінічний обхід пацієнтів – невід'ємні складові навчального процесу, де лікарі-інтерни доповідають історію хвороби пацієнта, готують і виступають із мультимедійними презентаціями [8].

Поряд із традиційними методами підготовки лікаря-інтерна впроваджено інноваційні технології й інтерактивні методи навчання: мозковий штурм, дискусія, вивчення випадку, презентація, рольова гра, симуляційні технології,

що сприяє оптимізації оволодінню практичними навичками і підвищує інтерес сімейних лікарів до професії [3;7].

Упроваджено такі дистанційні навчальні технології:

- дистанційні online-лекції для загальної цільової аудиторії. Лекції проводяться за допомогою мультимедійної презентації. Провідна мета дистанційної лекції – викликати зацікавленість аудиторії та стимулювати лікарів до пошуку інформації з даної теми;
- дистанційні online-семінари, що передбачали інтерактивне спілкування викладача з лікарями-інтернами, які перебували на базі ПМСД. Роль викладача: спрямовальна (організаційна), консультативна (інформаційна) і контролююча. Під час дистанційного семінару було використано Інтернет і засоби відеозв'язку;
- дистанційні індивідуальні online-консультації, які передбачали інтерактивне спілкування викладача з конкретним лікарем-інтерном. Метою дистанційної консультації були ознайомлення лікарів із новою інформацією і контроль із боку викладача [3].

«Віртуальний пацієнт» – це інноваційна інтерактивна технологія навчання, що дозволяє за допомогою комп'ютерної моделі реальної клінічної ситуації повноцінно зануритися в діагностичний і лікувальний процеси, приймати самостійні рішення з тактики діагностики і лікування, бачити й усвідомлювати наслідки тих чи інших своїх рішень, не порушуючи при цьому прав і безпеки пацієнта. Безумовними перевагами цієї технології є також стимулювання інтересу до самостійного вивчення матеріалу, наочність, можливість «узяти паузу» в процесі роботи з пацієнтом і отримати необхідну довідкову інформацію.

Тренування навичок кардіопульмональної реанімації займає одне з найважливіших місць у практичній підготовці лікаря, дозволяє опанувати і закріпити навички серцево-легеневої реанімації (індивідуальні й командні), оротрахеальної інтубації (за допомогою інтубаційної трубки, ларингеальної маски), назотрахеальної інтубації та проведення трахеотомії з подальшим накладанням повітропроводу. Для відпрацювання техніки серцево-легеневої реанімації лікарями-інтернами ми використовуємо манекен-систему *GD/ALS10 750+ALS*, яка забезпечує навчання підтримки життєдіяльності й дотримується рекомендацій щодо серцево-легеневої реанімації та невідкладної допомоги при серцево-судинних хворобах; забезпечує високореалістичну імітацію дій невідкладної допомоги, що дає змогу інтернам швидко і точно освоїти стандартну роботу при невідкладній допомозі, імітацію різних типів клінічних справжніх випадків.

Навчання клінічних умінь із використанням манекенів, тренажерів і стандартизованих пацієнтів під наглядом викладача дає можливість лікарям-інтернам припускатися помилок у безпечному середовищі, що покращує опанування ними клінічних умінь. Тренінг відбувається незалежно від розкладу роботи клініки; частину функцій викладача бере на себе віртуальний тренажер, що приводить до розвитку й індивідуальних умінь і навичок, і здатності командної взаємодії [6-8].

На симуляційному тренінгу пріоритетом стає саме виконання навчального завдання, у процесі якого допускається негативний результат медичної допомоги, аби той, хто навчається, відчув усю повноту своєї відповідальності, але при цьому не отримав психологічної травми, яка можлива, якщо таке трапиться зі справжнім пацієнтом. Симуляційне навчання унеможливорює страх і психотравматичний компонент від негативного результату першого досвіду стажиста, що значно покращує засвоєння навчального матеріалу. Упровадження в навчальний процес симуляційних технологій орієнтує лікаря на командну працю, уміння враховувати точку зору іншого спеціаліста, сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню інтелектуальної самостійності й професіоналізму. Використання таких інтерактивних технологій у професійній підготовці сімейних лікарів дає можливість розв'язання проблемних ситуацій за допомогою ефективних дій, інтуїції, навчання, стимулювання самонавчання, повного розкриття потенціалу і підвищення мотивації особистості, формування навичок поведінки в критичних ситуаціях, уміння збагачувати діяльність новими способами виконання, розвитку професійної гнучкості й мобільності, прийняття кінцевого рішення, одержання насолоди від самої діяльності, а не тільки від її результатів.

Водночас ми, звісно, дуже добре розуміємо, що симуляційне навчання все ж не є панацеєю в жодному разі та не зможе повністю замінити навчання «біля ліжка хворого» – обидві технології в сучасному освітньому процесі мають органічно доповнювати одна одну.

Висновки. Формування в закладі вищої медичної освіти гармонійно розвинутого лікаря – громадянина України потребує комплексного підходу до організації навчального процесу. Необхідність удосконалення й оптимізації навчального процесу продиктована сучасними вимогами до підготовки висококваліфікованих, усебічно розвинутих, ерудованих медичних спеціалістів.

Основою діяльності сімейного лікаря є пацієнт, його вимоги, потреби й особистість, із його переконаннями, страхами, очікуваннями, нездужаннями. З цього випливають такі положення: остаточне рішення є результатом спілкування з пацієнтом; урахування особистих аспектів вимагає роботи і, отже, відповідної підготовки майбутніх лікарів.

Поряд із традиційними методами оволодіння практичними навичками і методиками підготовки лікаря-спеціаліста загальної практики необхідно використовувати й інтерактивні технології, що сприяє оптимізації оволодінню практичними навичками і підвищує інтерес сімейних лікарів до професії.

Список використаної літератури

1. Бабінець Л.С. Амбулаторна лікарська практика як ключова складова підготовки сімейного лікаря / Л.С. Бабінець, Н.Є. Бочук, І.О. Боровик // Медична освіта. – 2019. – №2(82). – С. 152-155.
2. Вороненко Ю.В. Розвиток нових технологій у післядипломній освіті лікарів і провізорів: тенденції, експертні висновки та реальні оцінки ефективності навчання / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер // Медична освіта. – 2013. – № 2. – С. 19-23.
3. Застосування інноваційних технологій на курсах підвищення кваліфікації лікарів / В.М. Ждан, М.Ю. Бабаніна, Є.М. Кітура [та ін.] // Вісник проблем медицини і біології. – 2018. – Вип. 4, т.1(146). – С. 142-145.
4. Інноваційні технології в організації самостійної роботи лікарів-інтернів із фаху «Внутрішні хвороби» / М.М. Потяженко, Н.Л. Соколюк, О.Є. Кітура [та ін.] // Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 23 березня 2017 р. – С. 126-127.

5. Загальні проблеми та перспективи застосування симуляційних методів освіти / В.М. Лісовий, В.А. Капустник, В.Д. Марковський [та ін.] // Симуляційне навчання в системі підготовки медичних кадрів: матеріали І навч.-метод. конф., присвяч. 212-й річниці від дня заснування ХНМУ, м. Харків, 30 листопада 2016 р. – С. 3-7.
6. Основні інтерактивні методи навчання в підготовці лікаря-спеціаліста / Ждан В.М., Кітура Є.М., Бабаніна М.Ю. // Актуальні питання контролю якості освіти у вищих навчальних закладах: наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 березня 2018 р. – С. 88-89.
7. Подковко Х.В. Інноваційні освітні технології у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах: перешкоди та перспективи впровадження / Х.В. Подковко // Вісник. Серія "Педагогічні науки". – 2016. – №140. – С. 61-64.
8. Implementation of main interactive teaching methods in training of medical specialist / V.M. Zhdan, Ye.M. Kitura, M.Yu. Babanina [et. al.] // Медична освіта. – 2018. – №1(77). – С. 68-71.
9. Zhdan Vyacheslav. Current advanced technologiciees in training of a family physician / Vyacheslav Zhdan, Maryna Babanina, Yevdokia Kitura // Innovation in science: The challenges of our time: colelective monograph. Vol.2 [Edited by Richard Iserman, Dr.H.C., Maryna Dei, PhD, Associate Professor, Olga Rudenko, Dr.Sc in PA, Professor, Vitalii Lunov, PhD, Associate Professor]. – Hamilton: Chicago, Illiois, USA: Accent Graphics Communications & Publishing, 2019. - P.327-336.

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНОГО ЦЕНТРУ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

Ждан В.М., Іваницький І.В., Катеренчук О.І., Хайменова Г.С., Кур'ян О.А., Шилкіна Л.М.

Українська медична стоматологічна академія

Найбільш актуальне завдання в навчанні сімейного лікаря – це формування навичок, які він у майбутній професійній діяльності буде використовувати щоденно. Оптимальним варіантом для повноцінного опанування навичок стала робота в умовах навчально-практичного центру загальної практики – сімейної медицини. Висвітлено досвід підготовки лікарів в умовах такого центру.

Ключові слова: первинна медична допомога, удосконалення освіти, навчально-практичний центр загальної практики – сімейної медицини.

Developing the skills that doctor will continue to use on a daily basis is the most urgent task in educating of family doctor. The best option for mastering of skills is to work in an educational and practical center of general practice - family medicine. This article is dedicated to the experience of training doctors in such a center.

Keywords: primary care, education improvement, training center for general practice - family medicine.

Реформування сімейної медицини в Україні вимагає використання новітніх форм і технологій навчання. Найбільш актуальним питанням при цьому стає формування практичних навичок в умовах практичної первинної медичної допомоги під контролем викладачів і практикуючих лікарів [4].

Нині в умовах очної частини навчання велику кількість навчального часу лікарі-інтерни з фаху «Загальна практика – сімейна медицина» проводять в умовах спеціалізованих відділень лікарень, де розташовані бази кафедр. Безумовною методичною перевагою при цьому є поглиблене вивчення профільних патологій із використанням реальних історій хвороб та на основі роботи зі стаціонарними пацієнтами. Водночас, при цьому виникає проблема відсутності формування навичок роботи в умовах амбулаторного прийому і роботи з необхідною документацією та сучасним програмним забезпеченням. Найбільш оптимальним варіантом удосконалення підготовки медичних кадрів для первинної ланки в сучасних умовах стало використання можливостей навчально-практичного центру загальної практики – сімейної медицини [2].

Як відомо з даних літератури, провідними напрямками роботи таких центрів в Україні стали такі:

- навчальний – на базі центру відбувається підвищення рівня знань лікарів-інтернів, сімейних лікарів, студентів із питань загальної практики-сімейної медицини відповідно до чинних вітчизняних і світових стандартів. Обов'язковим при цьому є комплексний підхід до сімейного лікаря з урахуванням його компетенцій і забезпечення маршрутів пацієнта лікарем загальної практики-сімейним лікарем при різних клінічних станах і захворюваннях;
- консультативно-лікувальний – працівники центру мають бути лідерами думок у лікуванні та реабілітації населення в межах компетенції сімейного лікаря, упровадження сучасних лікувально-діагностичних і реабілітаційних стандартів;
- науково-дослідний – працівники центру мають брати участь в організації та проведенні досліджень, спрямованих на вивчення актуальних питань сімейної медицини (у т.ч. лікарі-інтерни при написанні науково-дослідних робіт обстежують пацієнтів, які звертаються по медичну допомогу);
- організаційний – аналіз чинних форм звітності, підготовка інформаційних матеріалів і пропозицій, проведення організаційних заходів для вдосконалення допомоги населенню за принципом загальної практики-сімейної медицини;
- інтеграційний – налагодження співпраці з фаховими асоціаціями, які працюють у напрямі сімейної медицини [1].

Ураховуючи необхідність підвищення якості підготовки лікарів первинної ланки, у 2013 році на кафедрі сімейної медицини і терапії був створений і ефективно працює навчально-практичний центр сімейної медицини.

На базі кафедрального навчально-практичного центру загальної практики – сімейної медицини регулярно навчаються й удосконалюють навички лікарі-курсанти і лікарі-інтерни з фаху «Загальна практика – сімейна медицина» та курсанти з фаху «Терапія». Активно проводиться співробітництво із суміжними кафедрами, які використовують можливості навчально-практичного центру у своїй повсякденній роботі.